

Go!2020
samen dromen
vormgeven

GO!

onderwijs van de
Vlaamse Gemeenschap

VIRBO Seminarie Garderen

Ondersteuning kwaliteit op de klasvloer

Aan de slag met de DOKK-tool

Yves Cohen (pedagogische begeleidingsdienst)

Verloop

1. Onderwijskundig leiderschap
2. Professionele ontwikkeling van leraren: hoe ondersteun je als directeur competentieontwikkeling van leraren? – visie op klasbezoeken
3. Aan de slag met de DOKK-tool
4. Bespreken van cases i.v.m. klasbezoeken

Go!2020
samen dromen
vormgeven

1. Professionele ontwikkeling van leraren: onderdeel van onderwijskundig leiderschap

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Onderwijskundig leiderschap: wat verstaan we hieronder?

= deel van de taken van de leiding dat rechtstreeks op onderwijs gericht is.

Onderwijskundig leiderschap houdt grosso modo twee kerntaken in:

1. ervoor zorgen dat de school een juiste onderwijskundige koers vaart
= DOEN WAT ER TOE DOET
2. ervoor zorgen dat men dat ook goed doet
= GOED (BLIJVEN) DOEN WAT ER TOE DOET

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Onderwijskundig leiderschap: kenmerken van een goede invulling (1)

- De onderwijskundig leider werkt permanent aan de ontwikkeling van zijn school als een professionele leergemeenschap.
- Hij doet er alles aan om met zijn team na te denken over 'wat er toe doet' en 'wat kwaliteit is' om tot een gemeenschappelijke en gedragen visie te komen.
- Hij zorgt ervoor dat ontwikkeling en resultaten van leerlingen/cursisten steeds voorop staan en een leidraad vormen voor beslissingen.
- Hij bouwt een kwaliteitszorgsysteem in.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Onderwijskundig leiderschap: kenmerken van een goede invulling (2)

- Hij creëert ondersteunende structurele condities (bijv. ruimte en tijd voor frequente interactie en reflectieve dialoog tussen de leraren over hun handelen in de klas en over hun onderwijs).
- Op teamvergaderingen en tijdens pedagogische studiedagen krijgen pedagogisch-didactische materies de bovenhand.
- Er is een planmatige invulling van het onderwijskundig luik van het schoolbeleidsplan.
- Alle leraren, maar in het bijzonder de beginnende leraren, worden zowel collectief als individueel en tot op de klasvloer ondersteund in hun competentieontwikkeling.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Onderwijskundig leiderschap: kenmerken van een goede invulling (3)

- De onderwijskundig leider zorgt er voor dat leraren (van mekaar) kunnen leren; hij doet hiervoor een beroep op interne en externe deskundigheid.
- Hij werkt aan een doordacht professionaliseringsbeleid en een concreet nascholingsplan.
- Onderwijskundige afspraken worden consequent opgevolgd, geëvalueerd en waar nodig bijgestuurd en het is de onderwijskundig leider die hiervoor verantwoordelijk is.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

2. Professionele ontwikkeling van leraren: hoe ondersteun je als directeur competentieontwikkeling van leraren? – visie op klasbezoeken

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Leiderschap bevordert leren van leraren

*‘Leerkrachten zijn duidelijk de voornaamste betrokkenen bij hun leren, maar **zonder hulp kunnen ze hun reflectief vermogen niet vermeederen en leren hoe beter te onderwijzen**. Directeurs moeten minstens betrokken zijn bij het professioneel leren van leerkrachten zodat ze weten wat ze moeten doen om hen uit te dagen en te ondersteunen. Deze rol houdt in dat ze **de juiste omstandigheden creëren en de klemtoon leggen op leren in de klas**’.* (Helen Timperley)

*‘Veruit het **meeste invloed** op de prestaties van leerlingen heeft de dimensie die betrekking heeft op **schoolleiders die het leren en ontwikkelen van leerkrachten bevorderen en hieraan meewerken**, meer nog dan strategisch budgetteren, het stellen van hoge verwachtingen, plannen en coördineren, het evalueren van leraren’* (Viviane Robinson)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Beroepsprofiel leraar (2007)

10 typefuncties:

1. de leraar als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen
2. de leraar als opvoeder
3. de leraar als inhoudelijke expert
4. de leraar als organisator
5. de leraar als innovator – de leraar als onderzoeker
6. de leraar als partner van de ouders of verzorgers
7. de leraar als lid van een schoolteam
8. de leraar als partner van externen
9. de leraar als lid van de onderwijsgemeenschap
10. de leraar als cultuurparticipant

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Ondersteunen van competentieontwikkeling van leraren (1)

In het onderdeel over onderwijskundig leiderschap beschreven we als één van de kenmerken van goed onderwijskundig leiderschap de **gerichte en permanente aandacht voor competentieontwikkeling van leraren**.

De rest van de vorming focussen we op dat specifiek aspect. Steeds meenemen dus dat dit een onderdeel is van de onderwijskundige taak van de directeur.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Ondersteunen van competentie-ontwikkeling van leraren (2)

- 10 functionele gehelen van lerarencompetenties.
- 5 hebben rechtstreeks met lesgeven te maken, de 5 andere zijn ondersteunend voor het lesgeven.
- Ondersteunen van die competenties doen we onder meer via dagelijkse contacten en formeler via functioneringsgesprekken.
- Ondersteunen van de ontwikkeling van competenties die met het lesgeven te maken hebben gebeurt via collectieve en individuele acties.
- Het geven van feedback op de klaspraktijk is een belangrijke hefboom.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Ondersteunen van competentie-ontwikkeling van leraren (3)

- De directeur speelt een rol in die feedback. Feedback geven houdt een sterke focus in op de klaspraktijk en gebeurt dus best zoveel mogelijk vanuit die klaspraktijk.
- Het inplannen van klasbezoeken gebeurt al te veel zonder duidelijke visie. Ze worden gedaan ‘omdat het tijd is’, ‘omdat er problemen zijn’, ‘omdat ik moet evalueren’ en zonder al te veel systematiek. Leraren ervaren de klasbezoeken dan als controle en dat creëert geen goede voorwaarden om te leren.
- Er moet dus op school een ‘visie op klasbezoeken’ bestaan die onderdeel is van een ruimere visie op professionele ontwikkeling van leraren en waarin klasbezoeken duidelijk gekaderd worden. Zonder die visie is het risico groot dat de klasbezoeken negatief gepercipieerd worden.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (1)

1. Ontwikkeling staat voorop.
2. Er is steeds een duidelijke focus.
3. Feedback en leergesprek staan centraal.
4. Er worden doordachte keuzes gemaakt i.v.m. verslaggeving.
5. Afspraken worden opgevolgd.
6. Het is een proces dat in vier fases verloopt:
 - prefase;
 - vooraf;
 - tijdens;
 - na,

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (2)

1. Ontwikkeling staat voorop.

Als men enkel klasbezoeken doet in functie van evaluatie zal men maar een zeer beperkt beeld krijgen en in ontwikkelingsperspectief zal het effect miniem of zelfs soms contraproductief zijn. In onze visie kaderen klasbezoeken steeds binnen een begeleidingstraject, hebben ze een duidelijke focus en als hoofddoel de professionele ontwikkeling van de leraar. Het klasbezoek verloopt in een sfeer van wederzijds vertrouwen en de leraren ervaren de ondersteuning als een meerwaarde.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (3)

2. Er is steeds een duidelijke focus.

Klasbezoeken waarvan de bedoeling niet duidelijk is, zijn contraproductief. De leraar heeft geen benul van wat de directeur komt observeren (mijn leerlingen/cursisten, mijn klasaankleding, mijn taal, mijn lesopbouw? ...) en ervaart het als een controle. De focus van het klasbezoek wordt best samen afgesproken en kan te maken hebben met keuzes op schoolniveau (vernieuwing, aandachtspunt in de school, doelen en acties uit het schoolbeleidsplan, ...) of met meer individuele keuzes (opvolging van een eerder verslag, keuze van de leraar, keuze van de directeur, ...).

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (4)

3. Feedback en leergesprek staan centraal.

Het doel van klasbezoeken is niet het maken (hebben) van verslagen maar wel het eerlijk feedback geven aan de leraren en ze op die manier ondersteunen in hun professionele ontwikkeling. Feedback heeft echter pas zin als het tot leren leidt. Daarom staat het leergesprek centraal in het hele concept.

In dat leergesprek is het uitdrukkelijk de bedoeling dat vanuit zowel zelfreflectie als eerlijke feedback op de keuzes en het handelen van de leraar, er samen gereflecteerd wordt. Er wordt samen gekeken naar sterktes en zwaktes en er wordt bepaald wat geborgen of ontwikkeld moet worden.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (5)

4. Er worden doordachte keuzes gemaakt inzake verslaggeving.

Het geheel mondt uit in een begeleidingsverslag. Het verslag mag kort zijn en hoeft zeker niet beoordelend te zijn. Indien er actiepunten worden afgesproken, moeten deze duidelijk geformuleerd en binnen afgesproken termijnen worden opgevolgd. Wij zien daarom het verslag eerder als een samenvatting van de feedback en het leergesprek, dat resulteert in concrete afspraken met timing. De eigen keuzes en schoolcultuur bepalen wie het verslag maakt. De directeur kan dit volledig zelf in handen nemen of kiezen voor een gemengde vorm, waarbij leraar en directeur samen (een deel van) het verslag maken.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (6)

5. Afspraken worden opgevolgd.

Opvolging is essentieel. Het ondersteunen van leraren zal pas zin hebben als afspraken ook effectief opgevolgd worden. Daarom is het nuttig om ook een timing af te spreken (dit kan in het begeleidingsverslag onder de rubriek 'afspraken' geplaatst worden). Bij de voorbereiding van een volgend klasbezoek kan men de opvolging van de afspraken centraal stellen of een nieuwe focus kiezen, maar ook dan is opvolging en feedback hierover belangrijk.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (7)

6. Het is een proces dat in vier fases verloopt

Prefase:

Bespreking op teamniveau van de visie op lerarenbegeleiding. De leraren weten welk concept wordt gehanteerd, welke instrumenten hiervoor gebruikt worden en wat de concrete afspraken zijn.

Vooraf:

De focus wordt bepaald. Dit kan naar aanleiding van een teamoverleg (eventueel met vorming) waarbij gezamenlijke concrete ontwikkelpunten werden afgesproken. Dit kan ook naar aanleiding van individueel afgesproken aandachtspunten of van een begeleidingstraject met werkpunten (bijvoorbeeld volgend op een vorig verslag). Men kan ook overwegen om samen een les of activiteit voor te bereiden.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Visie op klasbezoeken (8)

Tijdens:

De directeur volgt een activiteit/les van de leraar en/of kijkt naar documenten of klasaankleding en maakt hierbij eventueel gebruik van kijkwijzers. (Eventueel, in gezamenlijk akkoord, kan er gefilmd worden.)

Na:

Er volgt feedback en een leergesprek en er worden afspraken gemaakt over het verslag en de opvolging.

Vanuit de observaties en gesprekken zullen soms ook inzichten groeien die de moeite zijn om later op teamniveau te bespreken. Het kan een vertrekpunt zijn van intervisie, van mekaar leren, hospiteren ... De directeur die dicht bij de klaspraktijk staat kan dit proces sturen, stimuleren en organiseren.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Wat heeft dit als gevolg voor de directeur?

- Nadenken over professionaliseren van leraren in zijn school en zijn eigen rol in dat proces. Waar mogelijk het onderwijskundig leiderschap verruimen.
- Werken aan de randvoorwaarden.
- Zichzelf permanent professionaliseren ook op onderwijskundig vlak.
- Al doende leren: lessen bijwonen.
- Een beroep doen op expertise van anderen (collega's, begeleiders ...)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Basisprincipes feedback/leergesprek

- **Beperk de feedback/het leergesprek** in functie van de gelegde focus. (eventueel wel details die snel opgelost kunnen worden of essentiële zaken 'die moeten gezegd worden'.
- **Geen éénrichtingsverkeer:** dialoog
- **Geef eerst het woord aan de begeleide leraar**
- **Gebruik observatienotities als leidraad**
- **Benadruk wat goed was en duidelijk (niet omfloerst) wat niet goed was** (staven aan de hand van observaties en op zoek gaan naar haalbare alternatieven).
- **Gesprek mondt uit in concrete afspraken** (voorbereiding, andere aanpak, borging, eigen leren, leren van anderen, materiaalontwikkeling, ...)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Randvoorwaarden

- De **meerwaarde ervaren** van permanente professionalisering (zowel directeur als leraren)
- **Positieve kritische ingesteldheid** binnen een veilig klimaat
- **Directeur professionaliseert permanent** (zowel niveau KO als LO)
- **Vertrouwen in deskundigheid, ingesteldheid en discretie directie**
- **De visie op en de opzet van praktijkfeedback zijn met team besproken** en vastgelegd in schoolwerkplan.
- **Begeleiding en evaluatie zijn gescheiden.**

Dus: **GOEDE SCHOOLCULTUUR**

Go!2020
samen dromen
vormgeven

3. Aan de slag met de DOKK-tool

Go!2020
samen dromen
vormgeven

DOKK-Tool

DOKK = Directeur Ondersteunt Kwaliteit op de Klasvloer

Tool = instrument om directeur te ondersteunen in die taak

Go!2020
samen dromen
vormgeven

DOKK-Tool

Het gaat om een 'doorklik' instrument waarbij men in verschillende lagen informatie vindt die het gericht observeren van de klaspraktijk ondersteunt.

Wordt verspreid in de loop van de maand maart, met ook een afdrukversie. (website GO! – Smartschool)

Dynamisch instrument: versies kunnen door PBD aangepast worden, school kan er zelf elementen in veranderen.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Ontwikkelingsperspectief

- Geen evaluatieve insteek → **evaluatie is ruimer** (in functie van onderhandelde functiebeschrijving op basis van regelgeving)
- De DOKK-Tool is gericht op 5 van de 10 functionele gehelen van competenties die de overheid heeft vastgelegd:
 - de leraar als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen
 - de leraar als opvoeder
 - de leraar als inhoudelijk expert
 - de leraar als organisator
 - de leraar als innovator - onderzoeker
- Nadruk op observeren, analyseren en feedback geven → **professionele ontwikkeling staat centraal**

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Keuze voor algemene competenties

- Heeft **meeste effect** op pedagogische en didactische praktijk
- Slaat op **brede waaier aan lessen en activiteiten**
- Geldt zeker **voor beginnende leraren** maar net zo goed voor meer ervaren collega's
- **Mogelijkheid** of met meer **specifieke kijkwijzers** te werken (specifieke kijkwijzers PBD GO! of eigen kijkwijzers)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Opbouw van de DOKK-Tool

Laag 1: structuur DOKK-Tool

met toegang tot visietekst, handleiding, verslagsjablonen en kijkwijzers

Laag 2: kijkwijzers

pedagogische competenties

didactische competenties

organisatorische competenties

taalcompetenties

Andere kijkwijzers

Laag 3: ondersteunende teksten bij (onderdelen van) kijkwijzers en **uitleg** bij sommige vragen (via links)

Aparte afdrukversie (document van bijna 400 pagina's!)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de keuzes van kijkwijzers

- De directeur (meestal toch) kijkt naar lerarengedrag : Wat is relevant om naar te kijken? Wat moet ik zien/niet zien?
- Eigen keuzes van PBD – die kunnen uiteraard aangevuld worden!
- Generiek, herkenbaarheid, frequentie, knelpunten
- Aparte kijkwijzers KO en LO, behalve voor pedagogische competenties.
- Soms verbanden/overlapping met andere kijkwijzers (bv. teksten toegankelijk maken = taalcompetentie en didactische competentie)
Effect van feedback op meerdere competenties is meerwaarde omwille van duidelijke insteek (en ontwikkelingsgerichte feedback)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Keuzebepaling vragen binnen kijkwijzers

- Te complexe en te **uitgebreide kijkwijzers vermijden**
- **BEPERKING!**
- **Visie en theorie**
- Ervaringen met de concrete lespraktijk (**vastgestelde knelpunten**).

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Gebruik van het verslagsjabloon

- Niet: standaardzinnen aanvinken (te beperkend)
- Vaste verslagstructuur (omvang, structuur en inhoud binnen rubrieken zijn schooleigen) → het **verslag is half open**
- Er zijn ruimtes voorzien:
 - voor **noteren van zowel positieve als groeikansen**
 - voor **zelfreflectie van de leraar**
 - voor **afspraken**
- [DOKK-tool](#)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de keuze van kijkwijzers Pedagogische competenties

De leraar

- geeft veiligheid
- geeft structuur
- geeft autonomie

In een veilige omgeving, waarin afspraken en regels vanuit gedeelde waarden ontstaan en ook worden toegepast en opgevolgd, en waarin de kinderen ook ruimte krijgen om zichzelf te ontplooien, leren kinderen het best. De leraar moet in zijn gedrag het evenwicht tussen die drie pijlers bewaken.

Vandaar de keuze van de kijkwijzers.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de keuzes van Organisatorische kijkwijzers LO + KO

Organisatorische competenties

Heeft de leraar zich organisatorisch goed voorbereid?

Kan de leraar de klas goed managen? (inspelen op, vlot schakelen, leerlingen organisatorisch ondersteunen,...)

Klasbeeld en klasinrichting (met kijkwijzers LO algemeen en per leerjaar)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers taalcompetenties KO

Taalgebruik van de leraar

Beoordelen en toegankelijk maken van teksten

Visualiseren van taal

Systematisch woordenschat opbouwen

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers Taalcompetenties LO

Taalcompetenties

Vertrekpunt: Dertien doelen in een dozijn

Referentiekader voor taalcompetenties van leraren (Nederlandse Taalunie)

Beperking van dat kader: het geldt voor alle niveaus, ook onderwijs aan volwassenen en de competenties hebben niet alleen met lesgeven te maken.

Aanpassen en keuzes maken die vertrekken vanuit de realiteit:

90 % en meer van de leraren gebruikt een taalmethode, taalcompetenties hebben te maken met alle lessen.

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers Taalcompetenties LO

Is het eigen taalgebruik ok?

De leraar **beoordeelt** en kiest **teksten**.

Is de leraar kritisch t.o.v. de teksten in de methodes? Zowel naar inhoud (aangepast aan de interesses, aan het niveau) als naar vorm (complexiteit, lengte...)?

Gaat de leraar ook op zoek naar goede teksten?

De leraar **maakt teksten toegankelijk**.

Maakt de leraar teksten toegankelijk voor alle leerlingen? (via pre instructie, vooropdrachten, ingrepen enz.)

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers Taalcompetenties LO

De leraar zorgt voor **taken en opdrachten** (in alle lessen) met een zo groot mogelijke talige meerwaarde (taken en opdrachten waarbij de kinderen taal kunnen leren, taal kunnen produceren, in interactie gaan, enz.) Soms moet de leraren taken en opdrachten uit onderwijsleerpakketten **taliger** maken. Dit kan soms door middel van kleine ingrepen. Doet de leraar dat?

De leraren voeren gesprekken, voeren onderwijsleergesprekken, stellen vragen, geven opdrachten. Doen ze dat goed? Doen ze dat op die manier dat alle leerlingen participeren, of wordt het ritme bepaald door de meer mondige en snelle leerlingen ...

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers Taalcompetenties LO

Zorgt de leraar dat het **taalaanbod evenwichtig** is ? (dit kan de directeur niet waarnemen in het kader van een lesobservatie, wel planningsdocumenten, gesprekken, werken van kinderen...)

Is er aandacht voor **transfer** : taal in lessen Nederlands niet los van taal in alle leergebieden.

Aandacht voor gebruik van **taalstrategieën**. Expliciet toegevoegd om dicht bij nieuw leerplan te zitten, waar de het hanteren van allerlei taalstrategieën veel sterker is opgenomen. Instrueert en ondersteunt de leraar voldoende opdat leerlingen taalstrategieën leren hanteren

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers didactische competenties KO

Insteek vanuit voorbereiding

Insteek vanuit materialen, doelen, inhouden

Insteek vanuit de didactische praktijk: gezamenlijke activiteiten en hoekenwerk.

Insteek vanuit omgaan met verschillen

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers didactische competenties LO

Heeft de leraar zich in het algemeen **didactisch goed voorbereid**?

We kunnen als insteek ook elementen uit het didactisch proces nemen :
doelen, inhouden, middelen, werkvormen, evaluatie met telkens dezelfde vragen :

is de keuze adequaat?

is de concrete toepassing (het hanteren) van inhouden, middelen, werkvormen, evaluatie, ok?

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Toelichting bij de kijkwijzers didactische competenties LO

Didactische competenties

We kunnen een derde insteek nemen: het hanteren van een goede didactische aanpak tijdens een **instructieles** of tijdens een les waar meer zelfsturing van leerlingen wordt gestimuleerd (constructie).

2 kijkwijzers, die wellicht **centraal** zijn in die rubriek : **didactische aanpak bij instructielessen (met focus op ADI)** en **didactische aanpak bij vormen van constructief leren**

Tenslotte is een insteek mogelijk die zuiver inspeelt op het **omgaan met verschillen**

Go!2020
samen dromen
vormgeven

Bespreken van cases

In groepjes van 3,4 mensen : bespreken van vier cases in verband met 'lessen bijwonen'

In elke groep een verslaggever aanduiden die straks plenair ofwel verslag uitbrengt of het verslag van andere groepen aanvult.

Bespreking van de vier cases – 15 minuten per case. Werkwijze: individueel lezen – drie, vier minuten individueel nadenken, eventueel notities nemen – dan discussie in de groep. Wij geven het teken.

Nieuwe case wordt verspreid- zelfde werkwijze
Plenaire bespreking van de vier cases.

Go!2020
samen dromen
vormgeven